

Nógrádi György

MERKEL

ESZMÉNY ÉS VALÓSÁG

Nógrádi György

MERKEL

ESZMÉNY ÉS VALÓSÁG

Kossuth Kiadó

Minden jog fenntartva

ISBN 978-963-636-363-5

© Nógrádi György 2024

© Kossuth Kiadó 2024

Tartalom

Bevezető.....	7
Nyugat–keleti átjárók.....	16
Falomlás.....	22
A mentor.....	29
A Schröder–közjáték.....	42
Felkészülés és beérkezés.....	51
Európa élén.....	56
Merkel menekültpolitikája.....	70
A török kapcsolat.....	111
Kancellár a kancellárnak... ..	121
A német–amerikai viszony.....	135
A német politika és a zsidó állam.....	141
Németország és keleti partnerei.....	144
A német–francia viszony.....	150
Merkel és a világ 2015 után	
– a migránsválságot követő időszak fejleményei ...	154
Utódgondozás.....	200

Végjátékok.....	213
Mérlegen	222
A búcsú	237
Visszapillantó tükörben	263
<i>Dr. Czukor József</i>	263
<i>Dr. Györkös Péter</i>	278
Felhasznált irodalom.....	285
A képek forrása	287

Bevezető

Amikor Angela Merkel Németország kancellárja lett, az idős Henry Kissinger azt mondta: „Egy új vezetőtípus tűnt fel, akinek felfelé vezető útját rendre alábecsülték, de aki hirtelen a saját korának tökéletes megjelenítőjévé vált.”

A berlini fal leomlásának egyik előre nem látható következménye az lett, hogy 1989 decemberében a kelet-berlini Humboldt Egyetem egy ismeretlen fizikusa, egy lelkész lánya, aki a kötelező kommunista penzumokon kívül soha nem foglalkozott politikával, úgy döntött, hogy csatlakozik a Demokratikus Ébredés (Demokratischer Aufbruch, DA) nevű új mozgalomhoz. Angela Merkel akkor 35 éves volt, mindenféle politikai tapasztalat nélkül, ám erős erkölcsi tartással. Pártja rövidesen egyesült a CDU-val, ahol felfigyelt rá a német egység kovácsa, Kohl kancellár. Másfél évtizeddel később, 2005 novemberében Merkelt Németország kancellárjává választották; 16 évig maradt hivatalban, válságok sokaságán vezette át határozottan az országot.

Új célokat állított nemzetére elé. A csúcstechnológia világában a hidegháború utáni nemzetközi rend egyik legfontosabb vezetője lett, beteljesítve Adenauer álmát arról a szerepről, melyet hazája játszik majd a jövőben. 2021 decemberében vonult nyugalomba, és az NSZK történetében az egyetlen olyan kancellár lett, akit erre nem valamiféle politikai válság kényszerített.

Merkel átfogalmazta Kohl kancellár legendás tételét, mely szerint a német egység és az európai egység ugyanannak az érmének a két oldala. Merkel felfogásában a sikeres német gazdaság és a sikeres európai gazdaság alkotja a két elválaszthatatlan oldalt.

Merkel pragmatista kormányfő volt. Az érdekelte, ami megvalósítható, keresztülvihető. Valószínűleg egyetértett Schmidt kancellárral abban, hogy akinek víziói vannak, az forduljon orvoshoz. Nem ennyire poentírozva, de hasonlót fejezett ki jelmondattá vált biztatása: „Meg tudjuk csinálni.”

Amikor egy újságíró megkérdezte tőle, hogy mi hiányozna a CDU-ból, ha ő nem politizált volna, a válasza úgy hangzott: „Egészen egyszerű. Én.” Ő volt az a német kancellár, aki a demokratikus hagyományokat komolyan véve mindenről tájékoztatta a mindenkori ellenzéket.

Lutheránus lelkész lányaként természetesen hisz Istenben, de soha nem hivatkozott a vallásosságával. A pápákkal az előforduló elvi különbségek ellenére kiváló kapcsos-

latai voltak. Amikor megkérdezték, hogy a politikai viták alkalmával szokott-e imádkozni többek között egy-egy kérdés eldöntéséért, a válasza bölcs volt: a politikai viták eldöntéséért nem szokott imádkozni, azokon ő dolgozni szokott.

Hitt abban, hogy fő feladata Németország szolgálata. Azt is hangsúlyozta, hogy egyetlen modern európai párt sem vallási közösség. Hitte, hogy az ember és az emberiség nem élhet hosszú távon a lehetőségei felett. Elítélte a kirívóan magas jövedelmeket. Számára felfoghatatlan és értelmezhetetlen volt, hogy a párt akkori frakcióvezetője, mai elnöke, Friedrich Merz évi egymillió euró felett keresett.

Erhard kancellár jelszava a „jólét mindenkinek” volt. Merkel az oda vezető utat ebben látta: „oktatás mindenkinek”. Kancellári megválasztásakor is ennek fontosságát hangsúlyozta, és az oktatást egy életen át tartó folyamatnak tartotta.

Saját bőrén tapasztalta, hogy a nőket a döntési folyamatokból, ahol csak lehetséges, kihagyták, mind az NDK-ban, mind a Szövetségi Köztársaságban. Mindent megtett azért, hogy ez a helyzet megváltozzon. Számos miniszteri posztra nevezett ki nőket, köztük első ízben a védelmi tárca élére is, Ursula von der Leyen személyében. Nehézséget okozott a számára a CDU-ban az is, hogy elvált, gyermektelen és keletnémet volt. Talán emiatt, talán más

okból a CDU-nak egy rendkívül szűk köre tartozott Merkel bizalmi szférájába.

Adenauer halálának 50. évfordulóján, 2017-ben Angela Merkel emlékezett meg elődje történelmi léptékű eredményeiről: „Ma egy olyan nagyszerű államférfira emlékezünk, aki előrelátással és szakértelemmel adott hazánknak perspektívát és stabilitást a Weimari Köztársaság kudarca és a nemzetiszocializmus borzalmai után. Nagy hálával hajtunk fejet Konrad Adenauer előtt. Érdemei egyúttal kötelességként kitűzik azokat a feladatokat is, melyeket egy zűrzavaros, nehéz világban kell végrehajtanunk. Mindabból, amit Konrad Adenauer és kortársai értek, nekünk is bátorságot kell merítenünk e munka folytatásához.”

A maga részéről Adenauer nem sokat törődött az utókor ítéletével. Amikor megkérdezték tőle, miként szeretné, hogy emlékezzenek rá, egyszerűen így válaszolt: „Megtette a kötelességét.”*

Kissinger szerint „ma újra aktuálissá vált az a két kérdés, amelyet Konrad Adenauer 1967-ben, három hónappal a halála előtt, utolsó találkozásunk alkalmával tett fel nekem: Vajon képesek-e a vezetők valódi hosszú távú stratégiát folytatni? Lehetséges-e korunkban a valódi államvezetés?”**

* Kissinger: *Az állam vezetéséről*. 79–80.

** Uo., 482.

A szerző mindkét kérdésre azt válaszolta, hogy Merkel képes volt e feladatok ellátására.

Amikor Németh Miklós miniszterelnök 1989-ben közölte, hogy a magyar kormány ellenszolgáltatás nélkül engedi nyugatra távozni a keletnémeteket, és nem kereskednek emberekkel, mint az akkori román vezetés, Kohl könnyelig meghatódott. Őt a CDU brémai kongresszusán le akarták váltani, de mivel tudta, hogy küszöbön áll a magyar határnyitás, és ezt a kongresszuson bejelentette, óriási többséggel újraválasztották. Akkor 60 000 keletnémet állampolgár jutott ki Magyarországról az NSZK-ba. Kohl kancellárságának teljes 16 éve alatt kiállt a magyar kormányok, Németh, Antall, Horn és Orbán mellett.

Az a támogatás, amit Magyarország Kohl kancellársága alatt megkapott, Merkel alatt jelentősen módosult. Kohl számára Magyarország a mintaállam volt, Bonn egyedüli partnere az akkori szocialista államok közül. Merkel számára hazánk egyike volt a térség rendszerváltó államainak. Se több, se kevesebb.

Merkel 16 éves kancellársága utolsó éveiben a Föld legbefolyásosabb asszonya volt. Hatalmát a három globális játékos, az USA, Kína és Oroszország államfői, valamint a pápa után az ötödik legnagyobb tartották.

Ő volt az első nő a német kancellárok sorában, az első, aki a volt NDK-ból emelkedett magas pozícióba, és ugyancsak az első nő, aki a legnagyobb német pártot, a Keresz-

ténydemokrata Uniót vezette. 51 évesen állt a kormány élére, ezzel ő lett a legfiatalabb kancellár is.

2005-ben csekély többségű győzelemre vezette a pártját, majd összefogva a szociáldemokratákkal létrehozta az NSZK történetének második nagykoalícióját. (Az első Kurt Georg Kiesinger alatt kormányzott, 1966 és 1969 között.) 2009-ben már nagyobb választási győzelmet aratva az FDP-vel, a Szabad Demokrata Párttal lépett koalícióra. Ez volt számára az eszményi szövetség, ám a szabaddemokraták túlzó követelései miatt egy idő után nehezebb volt az együttműködés, mint a szociáldemokratákkal. 2013-ban növelte választási győzelmét, és újra koalíciót kötött az SPD-vel. 2017-ben hosszú tárgyalások után sem tudta elérni az általa kívánt összefogást a Zöldekkel és a liberálisokkal, az utóbbiak hosszú hónapok tárgyalásai után visszaléptek a megállapodás aláírásától, és újra csak a nagykoalíció maradt.

Merkel, aki Kohl kormányaiban a női, ifjúsági és családi ügyekért, majd a környezetvédelemért és az atomerőművek biztonságáért felelt, kancellárként néhány év után a külpolitikai kérdések szakértőjévé vált. A vezető állam- és kormányfők közül ő volt a legjobban felkészült, és szüntelenül törekedett a kompromisszumokra. Noha népszerűbb volt, mint a pártja, a számára veszélyes politikusokat egyszerűen eltávolította a döntéshozó központokból.

Merkel a kis lépések politikáját folytatta. Kitarzott a keresztény, konzervatív gyökerei mellett, ám racionálisan gon-

dolkodó, pragmatikus és reformer volt. Egyik kedvenc területének a klímavédelmet tekintette. Nem karizmatikus, de értelmes szónok.

A nagyhatalmak vezetőivel – Trump kivételével – jól működő, rendszerint baráti kapcsolatokat tudott kiépíteni. Kulcsszerepet szánt a politikájában Franciaországnak. Elvi alapokon támogatta Izraelt, de kiállt a kétállami megoldás mellett.

Korrupciós vagy szexbotránnyai sohasem voltak, de kormányainak több tagja bukott bele plágiumvádakba. Példaképeinek tekintette Nagy Katalin cárnőt, aki német származású volt, és akinek a képét az íróasztalán tartotta, valamint természettudós „kollégáját”, Marie Curie-t, az egyetlen nőt, aki két Nobel-díjat kapott.

Merkel személyének és kancellári működésének megítélése mindig pozitívabb volt külföldön, mint Németországban. A 2010-es évtizedet a gazdasági sikerek időszakaként könyvelte el a világ és a német társadalom is. Mára már felteszik a kérdést, hogy miért nem volt sikeres a kapcsolatok rendezése Oroszországgal, miért bukott meg a minszki folyamat, melynek célja az orosz–ukrán ellentétek tompítása volt német és francia közvetítéssel. Sokan teszik fel azt a kérdést is, hogy miért nem volt képes a migráció rendezésére sem. És vajon helyes és célszerű volt-e kiszállni az atomiparból, amelyet korábban Merkel támo-

gatott, és helyette francia atomerőművekből beszerezni a szükséges energiát?

Kohl és Schröder a keletnémet területeken is megnyerte a választásokat. Merkel megígérte, hogy a keleti tartományokban a nyugdíjakat felviszi a nyugatiak szintjére. Lehetetlen volt, nem tudta elérni.

Minél inkább távolodunk Merkel 16 éves kancellárságától, annál több probléma jelenik meg. Ma már, nyugalomba vonulása után bő két évvel, megnőtt a bírálóinak a száma is. Egyebek mellett azt a kérdést teszik fel, hogy bár Merkel kiválóan ismerte fel a lakosság hangulatát, és válaszolt arra, de hol marad az időtálló profil. Noha sikeres válságkezelőnek tartják, főleg a migrációs válság és a koronavírus-járvány után ezt már nem fogadják el mint önálló politikusi arcélt.

A CDU nem óhajt nyílt szakítást a volt kancellárral, Merz pártelnök sem, pedig Merkel még találkozni sem hajlandó vele. A párt új vezetése azt hangsúlyozza, hogy a politika keretfeltételei változtak meg. Merkel korának vezető kereszténydemokrata politikusai, köztük Annegret Kramp-Karrenbauer és Armin Laschet egyszerűen eltűntek a politikai süllyesztőben. Merkel kilépett a CDU pártalapítványából, a Konrad Adenauer Alapítványból, és ezt saját pártja nehezen emésztette meg.

Hivatali ideje lejárta után visszavonult, nem vállalt sem ceremoniális tisztségeket, sem a felkínált ENSZ-főtitkári

megbízatást. E könyv megírásáig mindössze két előadást tartott. Politikai emlékiratain dolgozik, állítólag 2024 végére készül el vele. Kíváncsian várom a minden bizonnyal tartalmas, izgalmas kötet megjelenését.

Nyugat–keleti átjárók

Hamburg a második világháború alatt az egyik legsúlyosabb bombatámadás-sorozaton esett át. A hamburgiak úgy próbáltak védekezni, hogy a város közepén lévő tórendszert világították ki, és így a támadások egy része nem a városban okozott károkat, a bombák a vízbe hullottak. A csodálatos tavak egy részén ma is tilos a fürdés a mélyben lapuló, fel nem robbant bombák miatt. Mára Hamburg Európa egyik legfontosabb kikötőjévé, a kereskedelem és a kultúra központjává vált. Itt él számarányosan a legtöbb német milliomos is. A tartományi jogú város – ha úgy tesszük, városállam – gazdasági fejlesztésén az 1950-es évek elején egy fiatal és ambiciózus szociáldemokrata közgazdász-politikus, Helmut Schmidt munkálkodott: innen indult pályafutása a Szövetségi Köztársaság kancellári széke felé, amelyben három évtizeddel előzte meg könyvünk főhősét. Hamburg ily módon tehát két kormányfőt is adott Németországnak (és ugyanonnan érkezik majd Merkel utóda, Olaf Scholz is).

Schmidt már a bonni Bundestag tagja volt, amikor 1954. július 17-én Hamburgban megszületett Angela Dorothea Kasner. Az édesapa, Horst Kasner (1926–2011), aki részint lengyel származású volt, és Kaźmierczak néven jött a világra, protestáns teológiai tanulmányokat végzett, és Hamburgban töltött be lelkészi hivatalt. Merkel édesanyja, a danzigi születésű Herlind Jentzsch (1928–2019) angol és latin nyelvet tanított.

Amikor Merkel 1995-ben beszámolt származásának lengyel gyökereiről, rögtön a nevét viselő német–lengyel baráti társaságok jöttek létre Lengyelországban. Tény, hogy kan-

Az apai nagyszülők, Ludwik Marian Kaźmierczak (később Ludwig Kasner) és felesége, Margarethe 1919 körül

cellári időszaka alatt ő volt a legnépszerűbb külföldi politikus Lengyelországban (ez utódjáról már nem mondható el), de meggyőződésem, hogy Merkel egész tevékenységére semmilyen hatással nem volt az, hogy részint lengyel származású. Ugyanígy, az a rengeteg elemzés, melyek szerint lengyel, orosz, amerikai vagy izraeli kém volt, szerintem egyszerűen ostobaság.

Angela csupán hathetes volt, amikor a család – miután édesapja befejezte teológiai tanulmányait – átköltözött Kelet-Németországba. Mivel a kommunista NDK-ban az elnyomott egyházak paphiánnyal küszködtek, Kasner hitte, hogy rá ott van szükség. Ekkor a még átjárható belnémet határon nyugati irányban áramlott a forgalom: 1954 első felében csaknem kétszázezren települtek át az NDK-ból az NSZK-ba.

Angelának két testvére született: öccse, Markus és húga, Irene. Ők már Kelet-Németországban látták meg a napvilágot. Lelkész feleségként anyjuk tanári állást nem kapott, így a gyermeknevelést látta el, példamutatóan. Az édesapa egy 300 fős településen gyakorolta hivatását. Az NDK ekkori és későbbi történelmére jellemző volt, hogy az állandó politikai nyomás miatt egyre többen léptek ki az egyházból. A kicsiny brandenburgi falu, Quitzow olyan szegény volt, hogy még az általános iskoláját is bezárták.

Kasner tiszteletes három év után egy észak-brandenburgi kisvárosban, Templinben kapott állást; itt már egy

lelkészképző szemináriumot vezetett. Angela tisztelte édesapját, és jó volt a viszonya édesanyjával, az NDK-t viszont soha nem érezte saját hazájának. Erről egy ízben így fogalmazott: „Semmi kivetnivalót nem találok abban, ha valaki büszke arra, hogy német. Ezzel semmi bajom sincs, még akkor sem, ha én nem így mondanám. Először is azért nem, mert én magam nem járultam hozzá ahhoz, hogy német legyek. Ráadásul az egykori NDK-ban állandóan büszkék voltunk valamire. Büszke vagyok arra, hogy úttörő vagyok, és így tovább. Ezért számomra ez a kifejezés némileg elhasznált. Inkább azt mondanám, hogy szeretem a hazámat, szeretem az országomat. Ez sokkal jobban tetszik nekem.” Ebben benne van a merkeli filozófia lényege ugyanúgy, ahogy az NDK-béli múlt is.

A berlini fal felhúzása megdöbbenetette a szülőket, mint mindenki mást. Merkel ekkor hétéves volt. Apja olyan istentiszteletet tartott, hogy mindenki sírt a templomban.

Angela 1973-ban érettségizett, a lehető legjobb eredménnyel. Az iskolában kitűnt szorgalmával, felkészültségével, jó felfogóképességével. Ezek a tulajdonságok jellemezték aktív politikai pályafutását is. Kiválóan beszélt oroszul, és országos tanulmányi versenyeken remekelt. Miután az országos orosz nyelvi vetélkedő egyik győztese lett, a barátságvonaton elutazhatott a Szovjetunióba.

Az NDK állampártjába, a Német Szocialista Egységpártba soha nem lépett be, de az akkori kommunista ifjú-

sági szövetségnek, az FDJ-nak – mint mindenki más – ő is tagja volt. Soha semmi bizonyíték nem került elő arról, hogy a Stasi beszervezte volna, ahogy apja is visszautasította az ilyen próbálkozásokat.

Felsőfokú tanulmányait 1973 és 1978 között Lipcsében végezte: a Karl Marx Egyetemen fizikát tanult. Közben 1977-ben házasságot kötött szintén fizika szakos hallgatótársával, Ulrich Merkellel. Az egyházi esküvő Angela kívánsága volt, Templinben apja segédlelkésze adta össze őket. A házasság gyermektelen maradt, 1982-ben egy év különélés után elváltak. Válásuk után továbbra is első férje nevét viselte.

Az egyetem elvégzése után, 1978 és 1990 között az NDK Tudományos Akadémia Fizikai-kémiai Kutatóintézetének lett a munkatársa, kvantumkémiai tárgyú doktori disszertációját 1986-ban védte meg. Ugyanabban az évben meglepetésére engedélyezték utazását Hamburgba, unokatestvére esküvőjére. Ekkortájt kezdődött kapcsolata munkatársával, a szintén kvantumkémikus Joachim Sauerrel. Élettársi viszony alakult ki közöttük, majd a CDU nyomására 1998-ban összeházasodtak. Sauernek két fia van az első házasságából; mindmáig folytatja kutatómunkáját, és amennyire lehetett, felesége hivatali ideje alatt is kerülte a nyilvánosságot, még a kancellári beiktatási ceremóniát is a laboratóriumában nézte a tévében. Mindezzel együtt Merkel mindig a legfőbb tanácsadójának tekintette férjét.

Kasner tiszteletes, az édesapa 85 éves korában hunyt el 2011-ben – Merkel ekkor már kancellár volt. Hasonlóan sok millió akkori keletnémet állampolgárhoz, mindig került az NDK nyílt bírálata.